Список літератури

1. Пономарев А.А., Василевич Ф.И. Кровососущие насекомые как фактор передачи инфекционных и инвазионных болезней животных // Актуальные вопросы ветеринарной медицины: Материалы Сиб. Междунар. вет. конгр. / Новосиб. гос. аграр. ун-т. – Новосибирск, 2005. – С. 184-185.
2. Потоцький М.К. Блутанг жуйних // Ветеринарна медицина України. – 2010. – №4. – С. 23-26.
3. А.В. Спрыгин, А.В. Кононов, Ю.Ю. Бабин, В.А. Мищенко / Болезнь Шмалленберга: молекулярно-биологические особенности и клиническая картина / Сельскохозяйственная биология. – 2012. – №6. – С. 24-34.
4. О.Й. Гриневич, І.Г. Маркович, І.Ф. Маркович / Роль моніторингу за інфекціями, спільними для людей і тварин, у забезпеченні біобезпеки населення України / Укр. Мед. Часопис. – 2012. – №9/10. – С. 111-114.
5. Павлов С.Д., Павлова Р.П. Препараты для защиты крупного рогатого скота от гнуса и зоофильных мух на пастбищах // Ветеринария. – 1999. – №3. – С. 30–33.
6. Методические рекомендации по изучению эффективности репеллентов и инсектицидов в ветеринарии / ВАСХНИЛ, отделение ветеринарии. – М., 1982. – 13 с.
7. Волцит О.В. Биологическое разнообразие иксодовых клещей и методы его изучения. – М.: Зоологические исследования, 1999. – № 4. – 98 с.

THE EFFICIENCY OF INSEKTOAKARICID «EKTOSAN-PLUS» IS IN RELATION TO VECTIONS OF EMERDZHENT INFECTIONS OF ANIMALS

Katyukha S.N.
Research Station of Epizootology Institute of Veterinary Medicine NAAS of Ukraine, Rivne

The purpose of work was a search of the most rational and safe methods of defence of cattle from krovosisnikh of insects of Diptera and iksodid pliers, on the basis of study of repelent and cost-performance of insektoakaricid preparation there is a «Ektosan-plus».

Materials and methods. Economic efficiency of application of preparation was determined by comparison by growths of average daily yield of cows in experimental and control groups with charges on insektoakaricid preparation.

Results of researches. The results of verification of the recommended dose of preparation rotined a «Ektosan-plus» that, water solution with a 0,002 % concentration provided the satisfactory protecting from the attack of insects and pliers over 2 days. Economic effect a «Ektosanu-plus» on a cattle in the recommended modes of application makes 7,4 hrn. on a 1 hrn. of expenses.

Conclusions. Insektoakaricid preparation is offered «Ektosan-plus», in spite of his high cost, at treatments of cattle against krovosisnikh of insects of Diptera and iksodid pliers appeared economic cost-effective.

Keywords: emerdzhent of infections, bloodsucking insects of Diptera, iksodid pliers, «Ektosan-plus», repelent and economic efficiency.

УДК 619:616-002.952:636.093:616.995.7:636.5(477)

ПОШИРЕННЯ ЗБУДНИКІВ ЕКТОПАРАЗИТАРНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТА СВІЙСЬКОЇ ПТИЦІ В ЛІСОСТЕПОВІЙ ЗОНІ УКРАЇНИ ТА АР КРИМ

Машкей А.М., Сумакова Н.В., Сіренко О.С.
Національний науковий центр «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини»,
м. Харків, e-mail: arachnoiekvm@mail.ru

Пазущан Т.С.
Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

У статті представлені результати досліджень щодо ураженості птиці ектопаразитами в 25 промислових птахогосподарствах, 5 фермерських і 15 особистих підсобних господарствах з різними технологіями утримання птиці розташованих у 12 областях України та АР Крим.

Ключові слова: курячі кліщі, пухоїди, *Dermanyssus gallinae*, зоофільні мухи, курячий свербун, технологія утримання

Птахівництво – одна з галузей, що інтенсивно розвивається в аграрному секторі України, яка забезпечує населення цінною дієтичною продукцією: м'ясом і яйцем. Головним завданням птахівництва є подальше збільшення поголів'я птиці м'ясних і яйценосних порід, підвищення їх продуктивності, зниження собівартості продукції. Однак економічній стабільності птахівництва великих збитків наносять ектопаразити, які у великій кількості концентруються на птахофабриках, фермерських і присадибних господарствах. Економічні збитки пов’язані із зниженням ваги птиці, несучості, росту та розвитку молодняка, а також погіршенням якості продукції. Крім цього, вони є переносниками збудників деяких інфекційних та інвазійних захворювань птиці [1, 2].

Кровосисні ектопаразити – курячі кліщі, постільні клопи, блохи і пухоїди викликають у курей загальні патогенетичні процеси, є переносниками збудників багатьох небезпечних інфекційних хвороб не тільки курей, а й людини. Амбарні шкідники і зоофільні мухи – це результат негативного санітарного

стану об'єктів, головне джерело забруднення та псування продукції та кормів. Крім того, мухи становлять також особливу небезпеку в поширенні збудників ряду інфекцій та інвазій (А.А. Усаченко, И.А. Машкей, А.А. Мищенко, 1994; З.Н. Нажмиддинова, 1996; Л.Т. Булекбаева, 1997; А.М. Полянский, 1999; А.М. Машкей, 2002; B.W. Calnek, 1991).

Встановлено, що лише в результаті нападу *D. gallinae* знижується несучість курей-несучок від 19 % до 30 %, а при змішаній інвазії з іншими збудниками до 50 % [3].

Мета роботи. Вивчення поширення збудників ектопаразитарних захворювань сільськогосподарської та свійської птиці з урахуванням технології утримання, для подальшого створення інтегрованого захисту птиці від ектопаразитів.

Матеріали та методи. Дослідження проводили в умовах 25 промислових, 5 фермерських і 15 присадибних птахівничих господарств: Івано-Франківської, Донецької, Дніпропетровської, Кіровоградської, Київської, Луганської, Миколаївської, Хмельницької, Херсонської, Харківської, Черкаської, Чернівецької областей та АР Крим упродовж 2006–2013 рр.

Робота полягала у клінічному огляді поголів'я птиці, при різних технологіях утримання, на наявність постійних і тимчасових паразитів: пухоїдів (*Menoponidae)*, саркоптоїдних кліщів (*Sarcoptidae*), тромбідіформних кліщів (*Syringophilidae*), гамазових кліщів (*Gamasoidae)*, червоного курячого кліща (*Dermanyssus gallinae*).

Для визначення видового складу збори ектопаразитів проводили у наступному порядку: кліщів збирали шляхом змітання з кліток щіткою на аркуш білого паперу, а також з транспортерної стрічки, годівниць, бар'єрної гуми, яєць. У приміщенні відбирали проби субстрату: пил, пух, пір'я, залишки кормів, послід, зіскрібки шкіри. Для збору дуже дрібних членистоногих використовували ексгаустер (Фасулати К., 1971; Гиляров М., 1966) [4]. Видову належність кліщів і двокрилих встановлювали за показниками [5, 6, 7].

Результати досліджень. На птахофабриках при клітковому утриманні птиці яєчного напрямку виявлено, що всі обстежені пташники заселені тимчасовим паразитом – червоним курячим кліщем (*Dermanyssus gallinae Redi.).* Екстенсивність інвазії (ЕІ) складала в середньому (40–85) %, інтенсивність інвазії у квітні – (2–3) тис. в 1 г субстрату, у червні, у зв'язку з підвищенням температури повітря, чисельність зросла до (7–8) тис. особин в 1 г субстрату. При проведенні обстеження порожніх пташників, у період санітарного розриву, де було проведено сухе розчищення та мийка, у залишках субстрату (пил, послід, пір'я) інтенсивність інвазії червоного курячого кліща складала (20–50) особин у полі зору під бінокуляром. Кількість птахофабрик заражених збудником дерманісіозу з 6 у 2006 р. зросла до 25 у 2013 р.

Також при клітковому утриманні у птиці виявлено наявність постійних ектопаразитів і захворювання на малофагоз. У тих господарствах, де племінні півники були завезені з птахофабрик, де птицю утримували на підлозі, ЕІ складала (20–30) %; збудників сирінгофільозу не було виявлено. У приміщеннях, з утриманням бройлерів на глибокій підстилці, ектопаразитів тимчасових і постійних не спостерігали.

У перепелів, при клітковому утриманні, ЕІ курячого кліща складала від 20 % до 35 %.

У індиків при утриманні на підлозі знайдені пухоїди родини *Menoponidae*.

У пробах (пил, послід, субстрат з сідал, гнізд, щілин) відібраних з приміщень присадибних господарств при вигульному утриманні свійської птиці було виявлено червоного курячого кліща (*D. gallinae*). В 1 г субстрату знаходили до тисячі живих кліщів. Джерелом інвазії була доросла птиця, яку господарі придбали на ринку з птахогосподарств. Кількість господарств заражених *D. gallinae* зросла з 2 до 15 за період досліджень. У птиці з присадибних господарств також виявлені пухоїди: *Menopon gallinae*, *Menacanthus stramineus, Lipeurus variabilis* від 75 до 100 особин на одну курку. *Knemidocoptes mutans,* збудник захворювання на кнемідокоптоз ніг («вапняна нога»), виявлений лише в кількох приватних господарствах у курей – квочок віком старше 2 років. Основні ектопаразитарні захворювання курей наведені на рисунку.

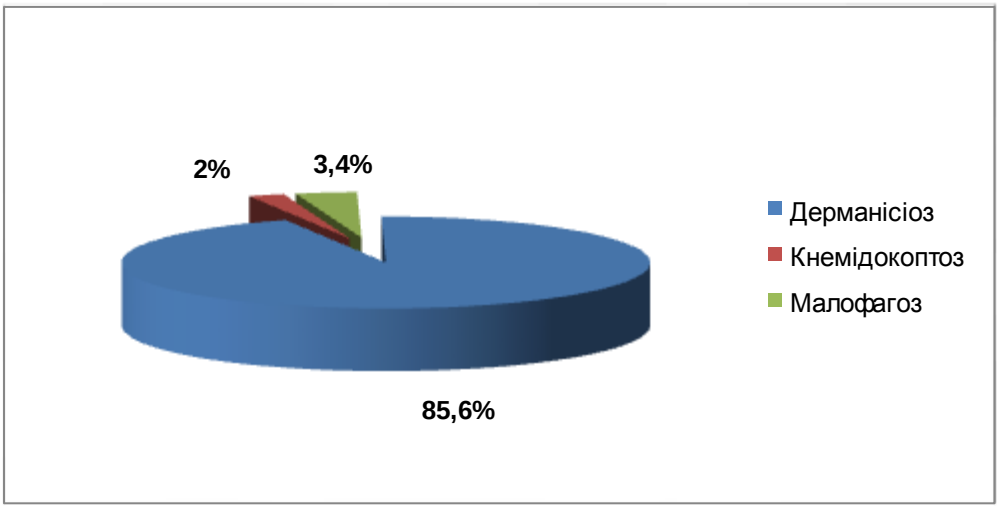

Рис. Основні ектопаразитарні захворювання курей

Данні видового складу членистоногих, яких було виявлено у промислових і присадибних птахогосподарствах, представлені у таблиці.

Таблиця – Видовий склад членистоногих виявлених у промислових, фермерських і присадибних птахогосподарствах

Видовий склад членистоногих	Птахогосподарства				Приватний сектор	
	Кліткове утримання курей		Утримання птиці на підлозі			
	кури	перепели	кури	індики	кури	індики
Acarina – кліщі родина ***Dermanyssidae***						
Dermanyssus gallinae	+	+	+	–	+	–
Ряд Diptera						
Musca domestica L.	+	–	+	+	+	+
Musca autumnalis De Geer	+	–	–	–	+	–
Fannia scalaris F.	+	–	+	–	–	–
Drosophila sp.	+	+	+	+	+	–
Muscina stabulans Flln.	+	–	–	–	+	–
Protophormia terraenovae R.-D.	+	–	–	–	–	–
Підряд *Mallophaga*						
Menopon gallinae	–	–	+	+	+	+
Menacanthus stramineus	–	–	–	+	+	+
Lipeurus variabilis	–	–	–	+	+	+
Надродина *Analgesidae* родина *Knemidocoptidae*						
Knemidocoptes mutans	–	–	–	–	+	–

Примітки: 1. + поширені види, 2. – нечисленні

Результати, які представлені в таблиці свідчать про високу чисельність червоного курячого кліща у промислових, фермерських і присадибних птахогосподарствах. Крім червоного курячого кліща були виявлені три види пухоїдів і курячий свербун (*Knemidocoptes mutans*). Серед інших видів членистоногих відмічені двокрилі *Diptera: Muscidae - Musca domestica L., M. autumnalis L., Fannia caniculeris L., Drosophila funestris L*. Найбільш поширені *Musca domestica та Drosophila sp.*

Висновки. 1 Збудник дерманісіозу курячий кліщ (*D. gallinae*) – основний ектопаразит суходільної птиці в промислових, фермерських та особистих присадибних птахогосподарствах з різними технологіями утримання. Збудник дерманісіозу розповсюджений у 12 областях України та АР Крим, кількість птахофабрик заражених *D. gallinae* з шести у 2006 р. зросла до 25 у 2013 р.

2 У фермерських та особистих присадибних птахогосподарствах з різними технологіями утримання птиці, крім пухоїдів *Menopon gallinae, Menacanthus stramsneus, Lipeurus variabilis*, які викликають захворювання птиці на малофагоз, було виявлено курячого кліща. Кількість господарств заражених *D. gallinae* зросла з 2 до 15 за період досліджень. Збудник кнемідокаптозу («вапняна нога») був виявлений лише у деяких присадибних господарствах у курей-квочок старше 2 років.

Список літератури

1. Програма розвитку галузі птахівництва України на 2009-2010 роки / Асоціація «Союз птахівників України». – К., 2009. – 27 с. Богданова А. П. , Гладун Л. І. (фахівці центру «Черкасагропромпродуктивність» інституту «Украгропромпродуктивність»).
2. Фролов Б.А. Эктопаразиты птицы и борьба с ними [Текст] / Б.А. Фролов. – М.: Колос, 1975. – 128 с.
3. Chauve C. The poultry red mite Dermanessus gallinae: current situation and future prospects for control. Veterinary Parasitology. 1998. – 79.: P. 239-245.
4. Брегетова Н.Г. 1956. Гамазовые клещи (Gamasoidae). Л.: Определители по фауне СССР, издание ЗИН АН СССР. 247 с.
5. 5 Методи відбору проб членистоногих (кліщів, комах) для діагностики ектопаразитозів свійської птиці. [Текст] /Євтушенко А.В., Машей А.М. та інші // ННЦ «ІЕКВМ».- 2012. -26 с.; затверджені науково-методичної радою Державної ветеринарної та фіто санітарної служби України (протокол 1, від 21 грудня 2012 р.).
6. 6 Определитель членистоногих, вредящих здоровью человека [Текст] / под ред. В.Н. Беклемишева // Гамазовые и акариформные клещи. – Гос. изд. медгиз, 1958. – 420с.
7. 7 Определитель насекомых Европейской части СССР [Текст] / под ред. Г.Я. Бей-Биенко, 1979. – Т.5, ч. 2 Diptera. – 940 с.

THE DISTRIBUTION OF ECTOPARASITIC DISEASES OF POULTRY IN THE FOREST-STEPPE ZONE OF UKRAINE AND CRIMEA

Mashkey A.N., Sumakova N.V., Sirenko L.S.
National scientific center “Institute of experimental and clinical veterinary medicine”, Kharkiv

Pazuschan T.S.
Kharkiv State Zooveterinary Academy, Kharkiv

Objectives. To study the distribution of ectoparasitic diseases of poultry considering the different management systems and to develop integrated pest management system for poultry.

Materials and methods. The study was conducted in the 12 regions of the forest-steppe Ukraine and AR Crimea during 2006-2013. To detect the parasites viz. chewing lice (Menoponidae), mange mites (Sarcoptidae), feather mites (Syringophilidae), poultry mites (Gamasoidea) and red poultry mite (Dermanyssus gallinae) clinical examinations of poultry flocks under the different management systems were made.

Results. In cage housing and deep litter system poultry farms the main ectoparasite is the red poultry mite with mean invasion extensity 40-85 %. In the conditions of deep litter system infestation of poultry with chewing lice was also revealed (invasion extensity 20-30 %).

In the backyard poultry along with the red poultry mite (one thousand mites per 1 g of substrate) chewing lice were detected with invasion intensity 75-100 specimens per capita. The Knemidocoptiasis (Scaly leg) encountered only in hens older than 2 years.

Conclusions. The investigation of the distribution of ectoparasitic diseases of poultry on the 25 poultry farms, 5 private holdings and 15 backyard farms in the 12 regions of Ukraine and AR Crimea revealed that the main pest of poultry is the red poultry mite (Dermanyssus gallinae) which provoke the disease dermanyssiasis.

In the conditions of deep litter system poultry farms the chewing lice (Menopon gallinae, Menacanthus stramineus, Lipeurus variabilis) which provoke the disease mallophagosis were detected. In the backyard poultry with free-range system in hens older than 2 years knemidocoptiasis (Scaly leg) was detected.

Keywords: poultry mites, lice, *Dermanyssus gallinae*, technology maintenance.

УДК 619:619.995.1-085

СИТУАЦІЯ ЩОДО ЕКТОПАРАЗИТОЗІВ СВІЙСЬКОЇ ПТИЦІ У ГОСПОДАРСТВАХ ЛІСОСТЕПОВОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ

Нагорна Л.В.
Сумський національний аграрний університет, м. Суми, e-mail: lvn_10@mail.ru

У статті наведено узагальнюючі дані еколого-епізоотологічного моніторингу ектопаразитозів свійської птиці у фермерських, присадибних і господарствах з промисловими технологіями ведення галузі в окремих регіонах лісостепової зони України. Внаслідок проведення паразитологічних досліджень, визначено видовий склад персистуючої в господарствах арахноентомофауни, екстенсивність інвазії залежно від способу утримання птиці, сезонний прояв спалахів паразитозів та особливості вікової динаміки.

Ключові слова: епізоотологічний моніторинг, тимчасові ектопаразити, постійні ектопаразити, ектопаразитофауна, малофаги, червоні курячі кліщі, екстенсивність інвазії, паразитологічні дослідження.

Забезпечення населення високоякісними продуктами харчування є стратегічним завданням агропромислового комплексу України. Незаперечним фактом є обов’язковість постійного надходження до раціону людини білків, зокрема і тваринного походження. За цих умов постало невідкладне завдання щодо нарощування виробництва високобілкових продуктів харчування, насамперед за рахунок розвитку тваринницьких галузей [1].